

Leseliste vinteren 2022

Anbefalte bøker

av Christine Rosenqvist

De siste to årene av mitt liv, så langt, har vært mer spennende og utfordrede enn hva jeg husker av de øvrige syttitre. Jeg har møtt utfordringer jeg ellers ikke ville ha møtt, lært meg å sette pris på min egen ensomhet, og å bestille bøker på nettet. Det var greit at jeg også fikk med meg disse erfaringene i mitt liv. Nå skal det bli spennende å se hvordan dette går.

Blant annet har jeg fått ro igjen til å lese, og tenke. Ettersom det i denne perioden ikke lenger har vært forbundet med skam å trives i sitt eget selskap, med en bok og en rommelig kopp te, så har jeg kunnet tillate meg å vie meg til min egentlige livsoppgave; - å lese, og å tenke.

Én bok jeg har hatt stor glede av er Folk flest er gode - En ny fortelling om menneskenaturen av Rutger Bregman (Spartacus forlag AS 2020). Jeg lærte som barn av min mor: «Du skal tro godt om folk og ta alt opp i beste mening», men jeg har ærlig talt i perioder av mitt liv trodd at det nok var ironisk ment. Først i senere tid har jeg blitt oppmerksom på forbindelsen

til Luthers lille katekisme og forklaringen på det åttende bud: «Du skal ikke lyve». At min mor skulle være noe særlig religiøs av seg hadde aldri falt meg inn. Tvert

imot, både min mors og min fars familie har gjennom generasjoner vist en klar skepsis til gudstroer. Ja, min oldefar, som var handelsmann i det før-revolusjonære St. Petersburg, gikk så langt at han sørget for å få hver enkelt av sine fem barn døpt i hver sin menighet. På den måten gjorde han alle til lags, og fornærmet ingen. Det var lukrativt.

Men nå har det seg slik at mine foreldre var svært opptatt av etikk. Faktisk! De mente det var viktig at deres barn ble utstyrt med en solid etisk grunnmur. Derfor kom disse mine mors ord om å tro godt om folk tilbake til meg med ny styrke da jeg, en dag i januar, hørte om Folk flest er gode... Boken ble omtalt i p2s EKKO, mener jeg. Da var det bare å hive seg på mobilen og bestille den. Så lå den

i postkassen min etter noen dager.

Her fant jeg en forfatter som tok på alvor utsagnet om at folk flest er gode, om de får mulighet til det. Så langt fra å være naiv, etterlyser han en ny realisme. At mennesket fra naturens side skulle være egoistisk, kynisk og aggressiv er en myte som vi har blitt avlet opp til å tro på, men den er ikke derfor nødvendigvis sann.

Bregman samler nyere tverrfaglig forskning innen felt som psykologi, økonomi, biologi og historie. Han spør; hvorfor var det akkurat mennesket som erobret verden? Ved å sette ny kunnskap opp mot mytene om det onde mennesket, og slå hull på standhaftige vitenskapelig «sannheter», gir han tankeføde til en mer håpefull strategi vi kan møte framtiden med. Visste du at av våre forfedre, som vi jo har lært var en utekkelig bande, var det de færreste som hadde dødd i en kampsituasjon, at soldater foretrekker ikke å drepe fienden, at historien om Fluenes Herre er fri diktning og at de virkelige guttene som måtte overleve på en øde øy, organiserte seg på en human og omsorgsfull måte.

Andre myter som har betydd mye for våre selvbilder og bilder av naboene, er de som ble skapt som følge av psykologisk forskning. Mest kjent er vel Stanford Prison Experiment som vi lærer gir uomtvistelig bevis på at folk bli onde når de kan. Men er det

hele sannheten? Bregman har funnet fram til andre forklaringer; - han viser hvordan forskningsledelsen manipulerte deltagerne i prosjektet til å utvikle de negative trekkene som forskningsprosjekt sier å dokumentere.

Et annet eksperiment, som skulle vise hvor onde folk kan bli, er Stanley Milgrams prosjekt med elektrosjokk. Du har sikkert lest om det, så jeg skal ikke beskrive de noe nærmere. Det som er viktig i denne sammenheng, er at forsøkspersonene, de som sendte sjokkene, trodde de gjorde noe godt! De trodde de ved å handle som de gjorde, bidro til noe stort. Det var ikke ondskap som drev dem, selv om det ble tolket slik. Og troen på at de gjorde noe godt, ble bevisst styrket av de instruktørene som var tilknyttet prosjektet.

Slik går han gjennom myter skapt for å få oss til å tro på ondskap som drivkraft, og gjør det mulig for oss å se på hverandre med ny forståelse. Det er ikke en naiv, idealistisk tro om på «alt var bedre før» Bregman bygger opp, men en rasjonell og begrunnet forklaringsmodell som gir støtte til en teori om at folk flest er gode, om de får anledning til det. Det er historiefortellene som i ettertid vrir på sannheten og framstiller mennesket som ondt. Det er enklere slik. Kynisme er lettere å møte en godhet. Å tro godt om folk og ta alt opp i beste mening skaper utfordringer som de sløve forklaringene

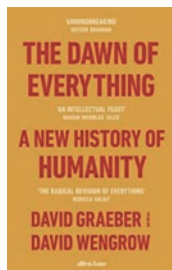
om menneskets iboende ondskap lurer seg unna.

I siste kapittel i denne boken lister Bregman opp ti råd til den som ønsker å utfordre troen på ondskap som drivkraft. Jeg vet ikke riktig om dette kapittelet egentlig er nyttig, eller om det tar på seg oppgavene fra en selvhjelpsbok. Men om det nå er slik at mennesker i oversiktlig tid har gått rundt med et negativt selvbilde, er det kan hende på tide å tillate seg å tenke nytt, og det kan vi trenge hjelp til å gjøre. For troen på det onde mennesket har levd så lenge, og er så rotfestet at det skal mot og realisme til for å få endret på det.

Dette er en bok jeg kan anbefale. Ta den på alvor! Mens troen på at mennesket er født ondt kan se ut til alltid å ha styrt samfunnsutviklingen, behøver dette ikke å være hele sannheten. Menneskehetens historie strekker seg lengre bakover enn hva vi i dag finner det lettest å godta, og består ikke bare av vesteuropeere og taleføre folk fra USA, med europeisk bakgrunn. Det er enklere å være kynisk og tillegge folk ondskap og egeninteresse som drivkraft, enn å lete etter det gode. Vi blir det vi tror på, og tror vi på ondskap som drivkraft, blir vi onde. Men det behøver ikke å være slik. Å tro på samhørighet og omsorg som drivkraft er mer krevende, men det kan også være givende.

Teoriene om at livet må være en kamp hvor de sterkeste og slemmeste vinner, har kun tjent de som selv har valgt å være dysfunksjonelle og bryte mot vår iboende trang til å være gode. Hvis vi blir lært opp til å forvente å møte ondskap og fiendtlighet, blir det lett å kun se ondskap og fiendtlighet. Tro på det gode mennesket krever mot og spenstighet. Samhørighet som drivkraft vil, om ikke gi seier på kort sikt, være et naturlig bidrag til hensiktsmessig handlingsvalg.

Edelt er mennesket
Jorden er rik
Finnes det nød og sult
Skyldes det svik

En annen bok som har opptatt meg i vinter, men som måtte finne seg i å ligge ulest i noen dager mens jeg leste Folk flest..., er The Dawn of Everything - A new History of Humanity. av David Graeber og David Wengrow. Jeg følte straks at Folk flest... sammen med The Dawn... utfyller hverandre, og gjør lesingen av den ene boken til et verdifullt supplement til den andre.

Graeber og Wedengrow slår hull på mytene om at det kun har vært i de siste to - tre tusen år sivilisasjon og politikk har dominert mulige måter å

leve på og organisere våre samfunn. Om vi tillater oss å tenke skikkelig langt bakover, til det som gjerne kalles prehistorisk tid, finner vi at mennesker alltid har funnet måter å organisere samlivene sine på, vær seg som jeger og sankere, eller som jordbrukere. Og vi finner også en fleksibilitet i hvilken politikk og strategi som samfunnene finner formålstjenlig, alt etter hvilke krav leveforholdene stiller. (Dette er jo ganske tankevekkende i våre dager hvor vi har gjennomlevd år med restriksjoner vi ikke ville ha akseptert uten grunn)

Troen på at maktfordeling og demokratisk beslutningsgrunnlag var noe nytt som oppstod i Europa alene som følge av opplysningstiden, og senere har spredd seg globalt ut fra et europeisk senter, blir imøtegått med beskrivelser av samfunn som ikke inngår i våre tradisjonelle utdanningspensum.

Graeber og Wedengrow gir meg mye kunnskap som er ny for meg, om hvordan folk har innrettet livene sine andre steder i verden, og i historien. Mye (det meste?) var totalt ukjent for meg. Med en forhistorie på titusener av år, skulle det være rart om ikke vi hadde noe å lære av våre forfedre og deres etterkommere.

Utgravingene ved Catal Huyuk hadde jeg hørt om, men jeg må innrømme at jeg ikke har forstått at denne

verdensarven skulle ha noen betydning for meg og min forståelse av samfunnene vi lever i og ser rundt oss, og tar for gitt; - sånn er det nå en gang, og sånn har det vel alltid vært, på en måte? (Den 21.02.22 hadde NRK 1 en dokumentarsending «Skjulte skatter og tapte sivilisasjoner» (3) som tok for seg akkurat Catal Huyuk! Jeg går ut fra at denne stadig finnes nå nrk.no).

Funnene fra Catal Huyuk avslører en sivilisasjon fra omtrentlig ni tusen år tilbake i tiden; - før vi regner at jordbruket ledet menneskene inn i en sivilisasjonenes tvangstrøye. Og denne sivilisasjonen må ha eksistert over tusener av år. Etter hva man kan se, med dagens briller, for de er de eneste man har, levde det der et meget egalitært samfunn hvor kvinner og menn var likestilte og kunst og kultur var viktig. Og slik levde de i tusener av år! Til sammenlikning: Knapphullets opprinnelse i Europa har blitt tidfestet til ca. år 1200 i vår tidsregning, i Tyskland. Knapphullet, som vi tar for gitt, er en relativt ny oppfinnelse.

Sett i lys av menneskehetens hele historie kan man si at dagens former for organisering av samfunnene bygger på relativt unge og uprøvde tradisjoner. Disse «sivilisasjonene» behøver ikke å være de eneste rette; eller den mest hensiktsmessige måten å innrette seg på. Det må være tillat å stille spørsmål om måten våre sivilisasjoner har utviklet seg, og tenke utenfor de

rammene og det stillaset som omgir og setter grenser for hvordan vi lever i dag. Min tanke er fri. Men for å tenke slike tanker, trenger man ord og ideer man kan bygge videre på. Til slik virksomhet gir disse to bøkene jeg har skrevet om her, føde for nye tanker, og jeg anbefaler dem:

Folk flest er gode - En ny fortelling om menneskenaturen
forfatter: Rutger Bregman 2019, oversatt av Guro Dimmen
Spartacus forlag

The Dawn of Everything - A new History of Humanity
forfatter: David Graeber & David Wengrow 2021
ALLEN LANE (Penguin Books)

Christine Rosenqvist
croseqv@me.com

